

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОЇ УЧАСТІ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНОМУ ПОДІЛІ ПРАЦІ І ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Сльозко О.О.

Розглянута сучасна взаємозалежність у світі та взаємодоповнюваність національних економік різних країн. Доведено, що зовнішньоекономічні зв'язки прямо й безпосередньо впливають на процес відтворення у кожній з країн як вирішальний структуротворчий фактор. Інтернаціоналізація виробництва сприяє підвищенню його ефективності, прискореному розвитку науки і техніки, зростанню життєвого рівня населення. Висвітлено проблеми ефективної участі України у міжнародному поділі праці.

Постановка проблеми. Проблеми ефективної участі України у міжнародному поділі праці і підвищення ролі зовнішньоекономічних зв'язків у реалізації національних економічних інтересів мають теоретичне і практичне значення. Адже в сучасному взаємозалежному світі взаємодоповнюваність національних економік різних країн досягла такого ступеня, що зовнішньоекономічні зв'язки прямо й безпосередньо впливають на процес відтворення у кожній з країн як вирішальний структуротворчий фактор. Інтернаціоналізація виробництва сприяє підвищенню його ефективності, прискореному розвитку науки і техніки, зростанню життєвого рівня населення, що має велике значення в умовах кризового стану економіки України [5, 14-15].

Аналіз досягнень. Слід підкреслити дві найважливіші особливості розвитку інтернаціоналізації світового виробництва на сучасному етапі, які значною мірою впливають на формування ринкової інфраструктури зовнішньоекономічного сектора будь-якої держави.

По-перше, активізуються регіональні інтеграційні процеси як нова, вища форма розвитку інтернаціоналізації виробництва.

По-друге, поглиблюється транснаціоналізація виробництва, зумовлена приватнокапіталістичними інтеграційними тенденціями та розширенням сфери дії транснаціональних корпорацій. Останні об'єднують національні економіки не стільки за географічним принципом (спільність кордонів), скільки на основі більш глибоких відтворювальних процесів.

Формулювання цілей. Тенденція до зростання регіональної

інтеграції певним чином впливає на формування інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності:

1) фактори виробництва дедалі більше мігрують у межах інтеграційного простору, стимулюючи розвиток тих інфраструктурних елементів, які забезпечують їх швидке переміщення та ефективне використання на території інших країн (шляхи сполучення транспортних засобів, банки, страхові організації, митна служба, засоби зв'язку та передачі інформації, фондові і валютні біржі, готелі, ресторани тощо);

2) з переходом від однієї стадії до іншої змінюються пріоритети – від розвитку зовнішньоторговельних інфраструктурних елементів до обслуговуючих елементів виробничого характеру (іноземні інвестиції, маркетинг, міжнародний лізинг та ін.);

3) виникають специфічні інфраструктурні засоби та елементи, які обслуговують інтереси регіонального угруповання (наприклад, Європейський банк реконструкції та розвитку);

4) зусилля учасників регіональної інтеграції об'єднуються для створення та спільного використання об'єктів інфраструктури. В результаті підвищується ефективність виробництва, зацікавлені країни дістають можливість мобілізувати так званий кумулятивний ефект, що доповнює господарську діяльність окремих країн. Прикладом таких інфраструктурних елементів можуть бути трансконтинентальні трубопровідні магістралі, що проходять територією України: газопроводи «Союз» (з Уралу в країни Європи), «Уренгой–Ужгород» (із Західного Сибіру у країни Європи) та нафтопровід «Дружба» (Західний Сибір – країни Європи). Слід відмітити, що Європейський Союз активно сприяє інтеграції транспортних мереж ЄС і України. Для автомобільного і залізничного транспорту важливим, зокрема, є транспортний коридор Берлін–Дрезден–Вроцлав–Катовіце–Краків–Львів–Київ, а також коридор Гельсінкі–Санкт-Петербург–Москва–Київ. У секторі морського транспорту ЄС виступає активним партнером регіональних структур на узбережжі Чорного моря, розглядаючи розвиток портів у регіональному контексті [4, 4-5].

Виклад основного матеріалу. Велике значення для формування ринкової інфраструктури за сучасних умов має посилення позицій транснаціональних корпорацій. Переплетіння міжнародних господарських зв'язків неминує обумовлює і взаємопроникнення господарських структур. Основною організуючою ланкою у цьому процесі виступають міжнародні монополії – транснаціональні корпорації (ТНК), які відіграють дедалі більшу роль у розвитку торгових міжнародних відносин, сприяючи інтернаціоналізації процесу виробництва.

Існує кілька напрямків впливу діяльності транснаціональних корпорацій на формування ринкової інфраструктури

зовнішньоекономічного сектора.

Перший. ТНК – це великі фірми з активами за кордоном, джерело значних капіталів, які можуть бути використані певною мірою і на розвиток елементів інфраструктури. Могутні ТНК координують виробництво і збут з підприємствами, розташованими на всіх континентах, управляють глобальними процесами міжнародної кооперації та спеціалізації. Володіючи універсальною промисловою базою, ТНК проводять таку виробничо-торгову політику, яка забезпечує високоефективне планування виробництва, товарного ринку, інтенсивні капіталовкладення та динамічні науково-дослідницькі розробки у національному, континентальному та міжнародному масштабах для всіх підрозділів (філій) материнської корпорації як єдиного цілого. Таким чином, розвиток елементів інфраструктури відповідає інтересам і самої ТНК, і тієї країни, де розташований окремий її підрозділ. Тому певна частина капіталу ТНК може спрямовуватись на розвиток елементів інфраструктури, які обслуговують ринок, що підпадає під сферу інтересу транснаціональної корпорації.

Другий. ТНК як організаційна форма функціонування великого приватного капіталу виявилась найадекватнішою сучасному характерові міжнародного поділу праці. Поділ праці між країнами та незалежними фірмами доповнюється міжнародним поділом праці всередині фірми, що регулюється з одного центру. Єдиний виробничий процес розподіляється на операції, що здійснюються у різних країнах. Частковий продукт, вироблений у тій або іншій країні, не має споживної вартості поза інтернаціонально організованим процесом виробництва. Використання інтернаціональної усупільненої праці розширює можливості виробництва та привласнення надприбутку великими корпораціями. Орієнтація на одержання прибутку сприяє ефективному використанню ресурсів у внутрішньофірмовій торгівлі. У разі послаблення торгових обмежень внаслідок економічної інтеграції ресурси переміщуються від виробників з нижчою ефективністю виготовлення товарів до виробників з високоефективними технологіями. Це стимулює розвиток ринкової інфраструктури: з одного боку, зовнішня торгівля сприяє подальшому удосконаленню інфраструктури, а з іншого – підвищення ефективності виробництва позитивно впливає на використання капіталів у сфері інфраструктури (розвиток транспортних засобів, комунікацій, трубопроводів, шляхів сполучення, використання висококваліфікованих спеціалістів з обслуговування об'єктів інфраструктури та ін.).

Третій. Діяльність ТНК сприяє розвитку науково-технічного прогресу, у тому числі й у сфері інфраструктури. Нині розпочався процес радикальної модернізації індустриальної бази світового господарства на основі електроніки, інформатики, засобів зв'язку, нових матеріалів. Це основні елементи економічної технологічної інфраструктури нового

століття. Розвиток високотехнологічних галузей, як вважалося раніше, не збільшує розриву між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються. Передові фірми постійно розширюють коло споживачів і партнерів, здатних сприйняти та освоїти високі технології. Формування таких зв'язків потребує значних великомасштабних трансфертів, розповсюдження необхідної інформації. Іншими словами, високі технології диктують доцільність створення міжнародних утворень, всі учасники яких підготовлені до роботи з такими технологіями.

Четвертий. Важливим моментом є розширення діяльності сучасних ТНК у сфері послуг: консультаційних, банківських, торгових, технічних, ноу-хау, послуг у галузі віддаленого зв'язку, розвитку телекомунікацій тощо [3, 11-12].

На формування ринкової інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності в Україні безпосередньо впливає зовнішньоекономічна політика держави та визначені нею сучасні пріоритети. Зовнішньоекономічну політику можна розглядати в двох аспектах: за сутністю та за направленістю. Сутність сучасної зовнішньої політики за найзагальнішою оцінкою полягає у підтримці експорту України на світових ринках, збільшенні його питомої ваги у зовнішній національній торгівлі. Відомий сучасний економіст Майкл Портер у книзі «Міжнародна конкуренція. Конкурентні переваги країн» виділяє п'ять головних факторів, що впливають на конкурентоспроможність країни:

- 1) наука і технологія;
- 2) капітал;
- 3) робоча сила;
- 4) інфраструктура;
- 5) інформація [5, 20].

Стосовно України розвиток кожного з факторів поки що є проблематичним. Щодо інфраструктури, то від її стану певною мірою залежить ефективність і всіх інших складових: розвиток науки і технології потребує адекватної науково-дослідницької інфраструктури; фінансово-кредитна інфраструктура забезпечує функціонування капіталу; можливість отримання інформації та ефективного використання робочої сили залежить від організаційно-технічної інфраструктури.

Великого значення для входження України у світове господарство набувають соціально-культурні фактори. Національній економіці України притаманний украї низький рівень ринкової соціокультури: економічної, правової, політичної тощо. Це створює серйозну перешкоду на шляху її інтеграції у світове співтовариство. Оволодіння принципово новою культурою ринку, підвищення економічної освіти є нагальною проблемою сьогодення України. І значну роль тут мають відігравати відповідні інфраструктурні елементи.

Зростання експортного потенціалу залежить від грошово-

кредитної і валютної політики держави, яка повинна спрямовуватись на стабілізацію національної грошової одиниці та створення умов для нормального функціонування ринку позичкового капіталу. Останній має забезпечувати виробникам експортної продукції можливість отримання кредитів для розвитку виробництва за прийнятною ставкою. Для цього потрібно передбачити реалізацію таких напрямків стратегії розширення експорту:

- створити систему страхування експортних кредитів з метою підвищення конкурентоспроможності національного експорту;
 - ввести страхові відшкодування витрат виробників експортної продукції у разі відмови від неї іноземних покупців через неплатоспроможність покупця, зумовлену економічними або політичними факторами, зміну курсового співвідношення між валютою платежу та валютою, у якій розраховані витрати експортера тощо;
 - створити фонд страхування експортних кредитів та інвестицій.
- Уряд України спільно із Світовим банком заснував Фонд передекспортних гарантій для страхування іноземних інвесторів, але такої самої допомоги потребують і вітчизняні експортери, а тому функціонування подібних інфраструктурних елементів є нагальною необхідністю [3, 12].

Першим кроком у цьому напрямку є розроблена схема гарантування Кабінетом Міністрів зобов'язань українських позичальників за іноземними кредитами. За цією схемою Національне агентство України з реконструкції та розвитку (НАУРР) проводить ступеневу перевірку проектів, які претендують на урядові гарантії. Остаточний проект (з урахуванням вимог НАУРР) передається на розгляд до Валютно-Кредитної Ради, на основі позитивного висновку якої приймається постанова Кабінету Міністрів «Про державне гарантування проекту». Географічна направленість зовнішньо-економічної політики України така: у 1997 р. на країни колишнього СРСР припадало 51% зовнішньоторговельного обороту України (\$16087,7 млн.). В останні роки майже цілковита колись економічна орієнтація України на держави СНД значно змінилася. Безумовно, взаємозалежність між станом і розвитком України та інших у минулому радянських республік зумовлена рядом об'єктивних факторів, які діятимуть ще досить тривалий час, тим більше, що певні країни (Росія, Туркменістан) є основними постачальниками критичного імпорту в Україну.

Зовнішні зв'язки України з країнами колишнього СРСР ґрунтуються переважно на спільному використанні наявних об'єктів інфраструктури і об'єднанні зусиль у створенні нових інфраструктурних елементів. Проте країни СНД поки що недостатньо використовують потенційно вигідний транспортно-географічний фактор свого сусідства. Йдеться, наприклад, про економічно вигідне експлуатування створеної у

межах Радянського Союзу єдиної інфраструктурної системи. Незважаючи на те, що після проголошення незалежності кожна країна почала формувати власні інфраструктурні елементи, це не означає відмови від попередніх здобутків: нафто- та газопроводів, електромереж, телекомунікацій, систем зв'язку, шляхів сполучення та ін.

Інтеграційні процеси в СНД можна було б спрямувати на вирішення численних проблем, багато в чому спільних і традиційних для країн Співдружності. Впроваджуючи системи вільного переміщення товарів, послуг, капіталів і робочої сили, узгоджуючи економічну політику у межах, що не зашкоджують економічній безпеці України та країн-учасниць, можна досягти подальшого розвитку української інфраструктури [2, 17-18].

Однією з головних рушійних сил ринкових перетворень в Україні є співпраця з індустріально розвинутими державами, які нагромадили багатий досвід ринкового господарювання. Він може бути адаптований до специфічних умов та реалій України. Особливо важливим він є у галузі формування інфраструктури, адже її нові елементи мають відповідати світовим вимогам. Налагоджене економічне співробітництво з цими країнами сприяло б виведенню українських товарів на потужні, вимогливі, досить жорсткі сучасні ринки, конкуренція на яких змушувала б наших підприємців якісно підвищити рівень виробництва. Нарешті, взаємодія із західними державами створює можливості для фінансової підтримки у формуванні інфраструктури в Україні та іноземних інвестицій, конче потрібних в умовах ринкової трансформації економіки.

Процес інтеграції поглиблюється і у сфері НДДКР. Нового імпульсу будівництву «технологічної Європи» повинна надати реалізація програми «Єврика», яка об'єднує 19 країн Західної Європи. Вона передбачає створення готових виробів і технологій, здатних забезпечити комерційний успіх у найкоротший термін. Всі права щодо керівництва роботами в «Євриці» передано їх безпосереднім виконавцям – промисловим фірмам і дослідницьким організаціям. Спеціально створені адміністративні органи програми і національні уряди зобов'язані лише забезпечувати сприятливі умови для розвитку підприємницької ініціативи.

Висновки. Географічна спрямованість зовнішньоекономічної політики України на Європу не обмежується лише країнами Європейського Союзу. Велику роль має відігравати і співробітництво України з державами Центральної та Східної Європи, особливо такого регіонального угруповання, як Центральноевропейська зона вільної торгівлі (ЦЕФТА). Специфічне місце серед інтеграційних угруповань може зайняти Чорноморська зона економічного співробітництва (ЧЗЕС), об'єднуючим фактором якого є Чорне море. В рамках цього регіонального інтеграційного утворення можливе спільне спорудження та використання

транспортних інфраструктурних об'єктів: нафто- та газопроводів, будівництво автошляхів, морські перевезення та переробка вантажів у портах тощо [1, 11-12].

Сьогодні Україна формує систему взаємовигідних відносин з такими центрами світової торгівлі, як Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА) та країни Азійсько-тихоокеанського регіону (АТР). Розвиток стосунків з країнами цих угруповань, а також з іншими країнами світу наша країна будує на основі двосторонніх зв'язків.

Таким чином, інтернаціоналізація господарського життя й орієнтири зовнішньоекономічної політики обумовлюють формування і розвиток інфраструктурних елементів зовнішньоекономічної діяльності України, де політика виступає внутрішнім, а інтернаціоналізація – зовнішнім фактором. Саме вони формують кількісний і якісний склад елементів ринкової зовнішньоекономічної інфраструктури нашої держави.

Література

1. Чала Н.Д. Європейська інтеграція як фактор розвитку України: Дис. канд. екон. наук: 08.07.01 / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2006. – С. 14-15.
2. Покровская В.В. Организация и регулирование внешнеэкономической деятельности. – М.: Высшая школа, 2009. – 330 с.
3. Основні форми міжнародного співробітництва України // Прозора політика» №23 (28), 2006. – 73 с.
4. Макогон Ю. В. Некоторые проблемы вступления Украины во ВТО / Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2007. – С. 20.
5. Боева С. Південні ворота України // „Чорноморські новини”, 27.05.2006.

Abstract

Slozko O.O.

The problems of effective participation of Ukraine in the international division of labor and increasing the role of foreign economic relations

A contemporary world interdependence and complementarity of national economies. Proved that foreign economic relations directly and immediately affect the play in each country as a crucial factor strukturvtvorchyu. Internationalization of production improve its efficiency, accelerated development of science and technology, increase living standards. The problems of effective participation of Ukraine in the international division of labor.